

Чорна Лариса

<https://orcid.org/0009-0002-8025-6681>

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: l.chorna1605@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ВИКЛАДАННЯ ЛОГІКИ ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРАВО»

Актуальність теми зумовлена тим, що логіка в юридичній сфері під час практичної роботи правознавців відіграла раніше і відіграє сьогодні одну з ключових ролей. Тому, на лекційних і практичних заняттях під час викладання здобувачам вищої юридичної освіти курсу «Логіка» викладач повинен вміло використовувати цілий спектр методологічних підходів, спрямованих на більш детальне засвоєння матеріалу. Крім цього, саме урізноманітнення методологічних підходів, на нашу думку, має вплив на процес зацікавлення здобувачів вищої юридичної освіти курсом «Логіка», вирішенням логічних задач та підготовкою до практичних занять. В даній царині актуальність методологічних підходів до викладання курсу «Логіка» полягає в тому, що логіка є філософською дисципліною, і саме тому вона відіграє ключову роль в процесі формування правового мислення здобувачів вищої юридичної освіти. Крім того, в філософсько-аналітичній конотації їх правнича діяльність чітко прив'язана до норм поведінки і правил життя людини в суспільстві і державі. Тобто, переплетена як з сутнісними потребами, так і обов'язками великої кількості різних за психотипом людей.

Саме юрист-практик або правознавець повинен досконало володіти навичками критичного мислення, розуміти логіку юридичного факту, духу та змісту закону, суспільної комунікації, чітко та послідовно мислити, вміло і доцільно приймати правильне зважене рішення, спираючись на раціонально-критичний підхід до аналізу дії індивіда.

Тому, логіка в юридичній професії й виконує цілий ряд важливих функцій, завдяки яким вона стає більш затребуваною правознавцями. Пізнавально-евристична функція логіки надає можливість здобувачам вищої освіти в процесі практичних занять робити логічно правильні висновки. Нормативно-мисливецька функція заохочує здобувачів вищої освіти, майбутніх юристів, до вивчення ключових законів і підзаконних актів, котрі є основою юриспруденції. Пропедевтико-виховна функція логіки спрямована на підвищення культури спілкування юриста з людьми та гуманного ставлення до них. Тому, курс «Логіка» спрямований підвищити як культуру мислення майбутнього юриста, так і рівень його освіченості та професійної кваліфікації бакалавра-правознавця.

Ми вважаємо, що методологічні концепти викладання логіки здобувачам вищої освіти закладені в працях відомих філософів, викладачів курсу «Логіка»: А. Є. Конверського, О. Г. Данильяна, О. М. Юркевича, О. М. Шепетьяка, В. С. Бліхара, В. В. Левкулича, О. В. Ярмоли та багатьох інших. Саме завдяки їх науковим працям з логіки, загалом, та логіки для юристів, зокрема, ми в повній мірі можемо використовувати їх методологію і методику при викладанні курсу «Логіка» здобувачам вищої освіти бакалавр права, розглядати ключові методологічні концепти і пов'язані з ними проблеми, котрі часто виникають в процесі філософсько-освітньої викладацької практики з навчального курсу «Логіка» в юридичній сфері. Тому, слідуючи логічній послідовності, потрібно відмітити, що детальний науково-філософський аналіз методології та методики викладання логіки, яку нам репрезентують сучасні українські науковці, автори курсу «Логіка», на нашу думку, є актуальним для вищої юридичної освіти в Україні.

Мета роботи – зробити розширений аналіз актуальних на сьогодні методологічних підходів викладання курсу «Логіка» для здобувачів вищої юридичної освіти в Україні. Тут потрібно застосувати соціально-правовий, антропологічно-культурний та адміністративно-філософський методологічні підходи. В комплексі така постановка мети логіко-філософського дослідження надасть нам можливість висвітлювати методологічні концепти викладання логіки здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Право».

Методологічною основою є науково-філософські та освітньо-правові дослідження з логіки українських мислителів ХХІ ст.: філософів, юристів, педагогів, в яких репрезен-

товано методіку і методологію викладання курсу «Логіка» для здобувачів вищої освіти юридичних спеціальностей. В цих працях відображено потрібні для нашої філософсько-освітньої роботи: ідеї, положення, методи і засоби викладання курсу «Логіки» для студентів. Завдяки їх плідній праці, ми маємо можливість здійснювати науково-філософський пошук методологічних концептів, потрібних при викладанні курсу «Логіка» здобувачам вищої освіти.

Наукова новизна даного філософсько-методологічного дослідження полягає в тому, що ми прагнемо з'ясувати практичну користь від вивчення здобувачами вищої освіти юридичних спеціальностей курсу «Логіка». Охарактеризувати практичну користь і значущість запропонованих методик та методологій і їх концептів під час викладання зазначеного курсу студентам, майбутнім юристам. В даному контексті ми робимо наголос на активному включенні здобувачів вищої освіти до роботи з джерелами, зокрема, логічного аналізу текстів законів і законодавчих актів тощо.

Висновки. Здійснене нами дослідження має конкретне спрямування на аналіз методологічних підходів у викладанні курсу «Логіка» здобувачам вищої освіти юридичних спеціальностей в вузах України. Воно засвідчує, що вивчення логіки студентами юристами є обов'язковим етапом становлення майбутнього спеціаліста юриста чи правознавця, а новітні методології мають цей процес поглибити та покращити його ефективність.

Логіка як філософська дисципліна, як наука про форми мислення має давню історію. Ще з античних часів логіка викладалася в філософських школах давніх Греції і Риму. Випускники цих філософських шкіл працювали після закінчення навчання переважно в юридичній та адміністративній сферах: судді, адвокати, радники, адміністратори. Тому, завдяки досконалому оволодінню знаннями з логіки, вони досягали «справедливого» вирішення питань і проблем в судах та адміністративних державних органах. Така традиція «послугування» логічними знаннями у царині права відбувалася у всі віки та дійшла і до нашого часу.

Тому, на сьогоднішній день філософські дослідження з логіки є доволі цінними, а підручники з логіки, написані філософами та юристами, мають декілька перевидань впродовж 3-5 років.

У зв'язку з цим, методіка та методологія, а також методологічні концепти викладання курсу логіки мають свою цінність для нашої української філософської і юридичної науки. Сьогодні ми використовуємо дослідження і підручники з логіки таких авторів: А. Є. Конверського, О. Г. Данильяна, О. М. Юркевича, О. М. Шепетьяка, В. С. Бліхара, В. В. Левкулича, О. В. Ярмоли та багатьох інших науковців-дослідників, хто працював в царині логіки.

Адже, завдяки українським філософам, юристам, педагогам логіка у вищих навчальних закладах нашої держави розвивалася з кінця ХХ та продовжує свій розвиток на початку ХХІ ст. на рівні з європейськими вищими навчальними закладами.

Завдяки плідній навчально-методичній роботі українських мислителів з логічної проблематики проведення лекційних та семінарських занять з курсу «Логіка» для юристів залишається цікавим для студентів та актуальним для їх майбутньої правничої роботи. Крім того, методологічні концепти логіко-філософського аналізу правової проблематики, пов'язаної із свободою людини та її совісті, виконання законів та обов'язків перед державою, які особливо актуальні в наш буремний час російської агресії проти українців і їх держави. Знаковим в даній логіко-філософській розвідці є звернення до логіки міжнародного права загалом, логіки діяльності міжнародних організацій, зокрема ООН. Аналіз студентами процесів дотримання або порушення засад міжнародного права, правових норм і правил міждержавного співіснування сучасними геополітичними гравцями, на наш погляд, не тільки формує навички критичного мислення, але додатково стимулює інтерес студентства до вивчення логіки, позаяк показує зв'язок академічного знання та практики. Активне заохочення студентів до вивчення юридичного досвіду, на нашу думку, не тільки сприяє становленню логічної культури юриста, але і формує правову свідомість майбутнього фахівця. Наприклад, показовим є прагнення неминучого покарання щодо лідерів держав, які порушили ці міжнародні закони співіснування, так і відповідальності народів, які підтримали своїх лідерів і здійснювали воєнні злочини.

З огляду на це, методологічні концепти викладання здобувачам вищої юридичної освіти в Україні курсу «Логіка», на нашу думку, спрямовані впливати на логіко-філософську аналітику студентів, майбутніх юристів. Вони зможуть допомогти нашим правознавцям завжди дотримуватися законних вимог, норм і правил, які поєднують в собі кращі гуманістичні та демократичні традиції юриспруденції Європи і світу. У зв'язку з цим, презентація різного роду методологічних прийомів у процесі викладання студентам-юристам курсу «Логіка» спрямована на розкриття значущості логічного мислення в роботі правознавців.

Ключові слова: логіка, методіка, методологія, навчання, закон, філософія свободи, право, логічне мислення.

Постановка проблеми дослідження. Сьогодні, коли права людини і громадянина в Україні порушені через загарбницьку російсько-українську війну, викладачі курсу «Логіка» для здобувачів вищої юридичної освіти в Україні шукають потрібні методики та методології, загалом, і ключові методологічні концепти, зокрема. Вони повинні допомогти викладачу обґрунтувати цінність логіки для правознавців та залучити студентську аудиторію до логіко-філософського та логіко-правового аналізу сучасного буття українського суспільства. Особливо це актуально в контексті правового захисту та збереження української національної ідентичності, яку з порушенням всіх міжнародних законів і договорів бажають стерти російські загарбники.

В цьому сенсі логіка культурно-правового життя українського народу вказує на укоріненість в його історію правових глибинних традицій. Історична давність розвитку прав і свобод нашого народу, записаних ще в збірнику перших законів Київської держави XI–XII ст. «Руська правда». Це дає нам матеріал для логічного аналізу правової культури українців, правової свідомості, їх правової поведінки, традицій гуманізму у взаємовідносинах між людьми. Тому, правові норми у відповідності з логіко-філософським аналізом підсилюють українську національну ідентичність в політико-правовому ракурсі. Логіко-правова традиція вказує на тисячолітній розвиток підкріплених правом ідей свободи, волі та демократії українського народу. Загалом, дана логіко-правова тенденція, на нашу думку, повинна бути спрямована на формування у молодих людей українського національного правового духу, який в сучасній ситуації покликаний допомогти у протистоянні імперським амбіціям російських терористів.

З огляду на це, в нашому дослідженні ми ставимо за мету дослідити необхідні методологічні концепти, які допоможуть нам у процесі викладання курсу «Логіка» для здобувачів вищої юридичної освіти.

В нашій статті ми виділяємо ключові методологічні підходи до викладання логіки, представлені в логіко-філософських працях сучасних українських мислителів-науковців: В. С. Бліхара, О. Г. Данильяна, К. К. Жоля, А. Є. Конверського, В. В. Левкулича та багатьох інших.

Здійснимо аналіз їх методики, проаналізуємо представлену у їх працях методологію подачі матеріалу та розкриємо методологічні концепти, котрі мають сенс під час проведення із здобувачами вищої юридичної освіти лекційних та семінарських занять з курсу «Логіка».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Логіка одна з небагатьох філософських дисциплін, яка має не тільки визначну історію, але і перспективне майбутнє. Логіка представлена у всіх сферах діяльності людини. Сучасні реалії нам показують всеохоплюючий вплив логіки на всі сфери наукової діяльності. Більш того, вона є основою майбутніх технологічних досягнень людства, про які ми можемо сьогодні тільки мріяти. Але і у повсякденному житті роль логіки не менш визначальна. Особливо ця визначальна роль логіки проявляється в професійній діяльності людини. Сучасний технологічний світ вимагає від кожної людини володіти різними компетентностями, найважливішою з яких є здатність до логічного мислення. Але є сфери професійної діяльності, які вимагають більш глибокого вивчення логіки. І в цьому переліку на першому місці стоїть юриспруденція. Уявити собі юриста, позбавленого вміння критичного мислення, який не орієнтується в законах логіки, який не знає правила побудови дедуктивного силогізму, не можна. Тому, коли в науковому середовищі піднімається питання методики та методології викладання логіки, зразу постає питання про проблеми формування логічної культури в першу чергу у майбутніх юристів та пошуку сучасних ефективних методів підготовки майбутніх фахівців-юристів.

В наш час провідні українські філософи, юристи, педагоги, які зацікавлені у розвитку логіки як науки і навчальної дисципліни для закладів вищої освіти та вищої юридичної освіти, стимулюють її розвиток науково-методичними дослідженнями. Адже наука логіка має особливу практичну користь для майбутніх юристів. Саме це стимулювало розвиток логіки в українських вузах кінця XX століття. Зокрема, курси «Логіки» останнім часом читають студентам багатьох гуманітарних спеціальностей, а не тільки студентам юридичних та філософських факультетів, чого не було в радянські часи. Та з новими завданнями логіка продовжує свій розвиток і в наш час на початку XXI століття. Подібна тенденція з вивчення логіки в юридичних вишах сьогодні простежується і в країнах Європи та в Америці.

З цим і пов'язаний інтерес українських філософів-науковців до аналізу методики та методології викладання логіки здобувачам вищої освіти і в першу чергу здобувачам вищої юридичної освіти. Тому, завданням нашого дослідження є аналіз методологічних концептів викладання курсу «Логіки». Адже праці українських науковців з логічної проблематики мають свою цінність для розвитку філософської і юридичної науки в Україні.

Вагомий внесок у розвиток традиційної та сучасної логіки здійснили видатні українські філософи: А. Є. Конверський, О. Г. Данильян, О. М. Юркевич, О. М. Шепетяк, В. С. Бліхар, В. В. Левкулич, О. В. Ярмола та інші дослідники, які мають напрацювання з даної проблематики.

В своїх творах, публікаціях, підручниках вони діляться матеріалами з логіки та відкривають перед нами свої ідеї, свою методику та методологічні підходи, спираючись на які формується методологічна база навчально-освітнього процесу.

Знаково, що сьогодні український філософ А. Є. Конверський продовжує забезпечувати науково-методичну підтримку викладачів для читання курсу «Логіки» здобувачам вищої юридичної освіти в вузах України [4]. Крім юридичних спеціальностей, його як декана філософського факультету цікавить проблематика традиційної логіки і методика її викладання студентам [5]. В своїх творах і підручниках

А. Є. Конверський робить наголос саме на ролі логіки в філософсько-правовому полі буття українського суспільства.

Харківські дослідники, викладачі логіки в юридичних вузах О. Г. Данильян, О. М. Юркевич, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва вбачають в логіці ключ до методології правознавства [6]. Науковця-дослідника і викладача логіки І. В. Хоменка, цікавлять логічні теорії та їх практичне застосування в роботі юристів [7].

Науково і творчо проводять логічний аналіз правової сфери життєдіяльності українського суспільства мислителі-філософи: В. С. Бліхар та В. В. Левкулич. Вони у своїх розвідках зачіпають проблему логіко-правового аналізу європейського та українського правового поля та правової відповідальності людини [2], роблячи при цьому наголос на подібності логіко-філософських ідей і правового досвіду європейців та українців.

В підсумку, праці українських науковців-дослідників проблем логіки та її застосування в юридичній та інших сферах життєдіяльності людини підтверджують наше переконання в тому, що логіка як наука, її методика і методологія викладання здобувачам вищої освіти в вузах України є важливою і перспективною галуззю знання.

Мета роботи – зробити детальний логіко-філософський та методико-правознавчий аналіз актуальних проблем викладання логіки в системі вищої освіти, зокрема знакових і потрібних в наш буремний час методологічних концептів викладання курсу «Логіка» для здобувачів вищої юридичної освіти в Україні. Ми переконані, що в даному ракурсі дослідницької роботи, потрібно застосувати декілька концептуальних спрямувань. Ключовими, на нашу думку, повинні стати: соціально-правовий, антропологічно-культурний та адміністративно-філософський методологічні підходи. При комплексному застосуванні перерахованих підходів така постановка мети логіко-філософського та методико-правознавчого дослідження зможе надати нам реальну можливість висвітлювати методологічні концепти викладання логіки здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Право». І завдяки цьому ми отримаємо набір методологічних концептуальних положень для викладання курсу «Логіка» майбутнім юристам.

Наукова новизна нашого логіко-філософського та методико-правознавчого дослідження полягає в тому, що ми прагнемо з'ясувати практичну користь від вивчення здобувачами вищої освіти юридичних спеціальностей курсу «Логіка», охарактеризувати практичну користь для навчально-освітньої і науково-дослідної роботи при вивченні курсу «Логіка», виокремити методологічні концепти у викладанні логіки, запропоновані українськими науковцями в сфері логіки.

Детально розібравши ключові методологічні концепти, котрі на наше переконання, можуть бути корисними викладачам під час викладання зазначеного курсу студентам юристам. В даному контексті ми робимо наголос на активному залученні здобувачів вищої освіти до роботи стосовно логічного аналізу текстів законів і законодавчих актів України. При цьому, головну увагу ми зосереджуємо на актуалізації логічних знань українських юристів в наш буремний час російсько-української війни. У зв'язку з цим, ми залучаємо здобувачів вищої освіти до ґрунтового аналізу логіко-правових думок та ідей як українських філософів та правознавців, так і європейських і американських правників, борців за права людини і громадянина та виконання міжнародних правових норм у життєдіяльності держав і народів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українські науковці, які займаються викладанням курсу «Логіка» для здобувачів вищої гуманітарної освіти загалом та юридичної, зокрема, спираються на свій практичний досвід роботи в сфері вищої освіти та фактологічний матеріал, здобутий ними в викладання логіки.

Загалом, навчальна література з курсу «Логіка», а значить і методологічні підходи, умовно діляться на декілька блоків. Перший блок – це загальні підручники «Логіки», які призначені для всіх здобувачів вищої освіти. Вони зазвичай уніфіковані та підходять для студентів різних спеціальностей. Другий блок – це підручники для студентів юристів та правознавців. Ці підручники містять у змісті як загальну уніфіковану частину, так і параграфи, присвячені фаховому застосуванню форм логічного мислення у правовій або ж юридичній діяльності. Такий підхід, на наш погляд, є виправданим та доцільним, позаяк дає можливість студентам юристам побачити утилітарну цінність логіки у практичній діяльності, і, крім того, формується практичний досвід роботи з формами мислення, законами логіки, методами доведення та спростування, тезами, антитезами тощо.

Позитивно, що українські мислителі, дослідники і викладачі курсу «Логіка» А. Є. Конверський, О. Г. Данильян, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва, О. М. Юркевич, О. М. Шепетяк, В. С. Бліхар, В. В. Левкулич, О. В. Ярмола в своїй науково-логічній творчості завжди рухаються «за вимогою часу» та у відповідності до суспільних викликів буття. Логічно, що їх науково-освітня діяльність відповідає новітнім потребам студентської спільноти, зокрема, та українського суспільства ХХІ ст., загалом. З огляду на цей факт, їх твори і підручники в царині логіки спрямовані на глибинний аналіз ідей свободи, демократії, державотворення, адміністрування, законів і підзаконних актів, конституцій як інших держав, так і України.

Тому, цілком схвалюючи роботу українських науковців дослідників і викладачів логіки, ми орієнтуємося на їх методологічні концепти викладання логіки здобувачам вищої юридичної освіти. Адже в них прослідковується принцип логічного взаємозв'язку між людським буттям і правовим полем життєдіяльності суспільства.

Висновки. Піддавши ґрунтовному аналізу різного роду методичні та методологічні прийоми, які застосовують українські науковці під час викладання курсу «Логіка» здобувачам вищої юридичної

освіти, ми змогли вичленити окремі методологічні концепти, котрі, на нашу думку, найбільш підходять під час проведення лекційних і семінарських занять з логіки.

Здійснене нами дослідження має конкретне спрямування на аналіз методологічних концептів у викладанні курсу «Логіка» здобувачам вищої освіти юридичних спеціальностей у вузах України. Воно засвідчує, що логіка як філософська дисципліна має давню історію та майбутні перспективи розвитку і як навчальна дисципліна, і як загально-науковий метод пізнання у складі інших галузей знання.

Логіка як навчальна дисципліна існує досить давно, ще з часу перших філософських шкіл. Випускники цих філософських шкіл працювали після закінчення навчання переважно в юридичній та адміністративній сферах: судді, адвокати, радники, адміністратори. Вже тоді, визначали ключову роль логіки в процесі підготовки та навчання юриста. Тому, завдяки досконалому оволодінню знаннями з логіки вони досягали «справедливого» вирішення питань і проблем в судах та адміністративних державних органах. Така традиція «послугування» логічними знаннями відбувалася у всі віки та дійшла і до нашого часу.

Тому, на сьогоднішній день філософські дослідження з логіки є доволі цінними, а підручники з логіки, написані філософами та юристами, мають декілька перевидань впродовж 3–5 років.

У зв'язку з цим, методика та методологія, а також методологічні концепти викладання курсу логіки мають свою цінність для нашої української філософської і юридичної науки. Сьогодні послуговуємося дослідженнями і підручниками з логіки таких видатних авторів: А. С. Конверському, О. Г. Данильяну, О. М. Юркевичу, О. М. Шепетьяку, В. С. Бліхару, В. В. Левкуличу, О. В. Ярмолі та багатьом іншим науковцям-дослідникам, хто працював в царині логіки.

Адже завдяки українським філософам, юристам, педагогам логіка у вищих навчальних закладах нашої держави Україна розвивалася в кінці ХХ ст. та продовжує свій розвиток на початку ХХІ ст. на рівні з європейськими стандартами.

Завдяки навчально-методичній роботі українських мислителів з логічної проблематики проведення лекційних та семінарських занять з курсу «Логіка» для юристів залишається цікавим для студентів та актуальним для їх майбутньої правничої роботи. А методологічні концепти логіко-філософського аналізу правової проблематики, пов'язаної з правами, обов'язками та свободою людини, стають особливо актуальними в наш буремний час російської агресії проти українського суспільства та держави. Знаковим в даній логіко-філософській розвідці є звернення до правового аналізу діяльності міжнародних організацій, зокрема ООН, та дотримання ними норм міжнародного права і правил міждержавного співіснування. З огляду на це, методологічні концепти викладання здобувачам вищої юридичної освіти в Україні курсу «Логіка», на нашу думку, спрямовані впливати на логіко-філософську аналітику студентів юристів та зможуть допомогти нашим правознавцям завжди дотримуватися законних вимог, норм і правил, які поєднують в собі кращі гуманістичні та демократичні традиції юриспруденції Європи і світу. У зв'язку з цим, використання різних методологічних прийомів у процесі викладання студентам-юристам курсу «Логіка» спрямовані на розкриття значущості логічного мислення в роботі правознавців.

Перспективи подальших досліджень визначені розвитком українського суспільства, системи освіти загалом та системи підготовки і навчання майбутніх юристів, законодавчої бази України, розвитком науки та науки логіки, сучасних освітніх технологій та інше, що буде впливати на методи та методології викладання курсу «Логіка» на юридичних факультетах українських університетів. Ці зміни вже потребують переосмислення нових умов навчання та підготовки майбутніх фахівців, наприклад, технологія ІІІ та її можливе застосування в навчальному процесі.

В даному ракурсі викладачам курсу «Логіка» в українських вищих навчальних закладах юридичного спрямування необхідно продовжувати роботу пошуку актуальних методик у викладанні та методологічних концептів, які конкретно затребувані студентською аудиторією. Тому, логіка для юристів і надалі буде продовжувати свій динамічний розвиток у вузах України у відповідності з новими викликами часу.

References

1. Бліхар В. С. Логіка. Львів : Новий світ, 2016. 248 с.
Blikhar, V. S. (2016). Logica [Logical science]. Lviv, Ukraine: Novyy svit. 248. [in Ukrainian].
2. Бліхар В. С., Левкулич В. В. Логіка для юристів. Ужгород : Видав. УжНУ, 2022. 316 с.
Blikhar, V. S., Levkulych, V.V. (2022). Lohika dlia yurystiv [Logica for lawyers]. Uzhhorod, Ukraine: UzNU. 316. [in Ukrainian].
3. Жоль К. К. Вступ до сучасної логіки. Київ, 2002. 151 с.
Zhol, K. K. (2002). Vstup do suchasnoi lohiky [Introduction to modern logic]. Kyiv, Ukraine. 151. [in Ukrainian].
4. Конверський А. Є. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. Київ : ЦУЛ, 2024. 358 с.
Konverskyi, A. E. (2024). Lohika. Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh fakultetiv Logic. [Textbook for students of law faculties]. Kyiv, Ukraine: TsUL. 358. [in Ukrainian].
5. Конверський А. Є. Традиційна логіка. Київ : ЦНЛ, 2019. 452 с.
Konverskyi, A. E. (2019). Tradytsiina lohika [Traditional logic]. Kyiv, Ukraine: TsNL. 452. [in Ukrainian].

6. Логіка. За заг. ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2022. 220 с.
Logic. (2022). [Logical science]. Edited by O. G. Danilyan. Kharkiv, Ukraine: Pravo, 220. [in Ukrainian].
7. Хоменко І. В. Логіка: теорія і практика. Київ : ЦНЛ, 2010. 400 с.
Khomenko, I.V. (2010). Lohika: teoriia i praktyka [Logic: theory and practice]. Kyiv, Ukraine. 400. [in Ukrainian].
8. Шепетьяк О. М. Логіка. Київ : Фенікс, 2015. 256 с.
Shepetyak, O. M. (2015). Logica [Logical science]. Kyiv, Ukraine: Fenix, 256. [in Ukrainian].
9. Ярмола О. В. Логіка: словник. Київ : ЦНЛ, 2022. 38 с.
Yarmola, O.V. (2022). Lohika: slovnyk [Logic: dictionary]. Kyiv, Ukraine: TsNL, 38. [in Ukrainian].

Chorna Larisa

<https://orcid.org/0009-0002-8025-6681>

PhD in Philosophical Sciences,
Associate Professor of the Department
of Pedagogy and Methods
of Teaching History and Social Sciences,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: l.chorna1605@gmail.com

METHODOLOGICAL CONCEPTS OF TEACHING LOGIC TO HIGHER EDUCATION STUDENTS MAJORING IN LAW

The relevance of the topic is due to the fact that logic in the legal sphere during the practical work of lawyers played and plays one of the key roles today. Therefore, in lectures and practical classes when teaching the course «Logic» to applicants for higher legal education, the teacher must skillfully use a whole range of methodological approaches aimed at a more detailed assimilation of the material. In addition, it is the diversification of methodological approaches, in our opinion, that has an impact on the process of interest of applicants for higher legal education in the course «Logic», solving logical problems and preparing for practical classes. In this area, the relevance of methodological approaches to teaching the course «Logic» lies in the fact that logic is a philosophical discipline, and that is why it plays a key role in the process of forming the legal thinking of applicants for higher legal education. In addition, in the philosophical-analytical connotation, their legal activity is clearly tied to the norms of behavior and rules of human life in society and the state. That is, it is intertwined with the essential needs and responsibilities of a large number of people of different psychotypes.

It is a practicing lawyer or legal scholar who must perfectly master the logic of anthropological communication, clarity and special consistency of thinking, skillfully and expediently make the right, considered decision, relying on a rational-critical approach to the analysis of actions of an individual.

Therefore, logic in the legal profession performs a number of necessary functions, thanks to which it becomes more in demand by lawyers. The cognitive-heuristic function of logic provides an opportunity for higher education students to make specific «discoveries» for themselves in the process of practical classes. The normative-thinking function encourages higher education students, future lawyers, to study key laws and by-laws, which are the basis of jurisprudence. The propaedeutic-educational function of logic is aimed at improving the culture of communication of a lawyer with people and a humane attitude towards them. Therefore, the course «Logic» is aimed at improving both the culture of thinking of a future lawyer, and the level of his education and professional qualifications of a bachelor of law.

We believe that the methodological concepts of teaching logic to higher education students are laid down in the works of famous philosophers who teach the course «Logic»: A. E. Komversky, O. G. Danilyan, O. M. Yurkevich, O. M. Shepetyak, V. S. Blikhar, V. V. Levkulych, O. V. Yarmola and many others. It is thanks to their scientific works on logic in general and logic for lawyers in particular, we can fully use their methodology and techniques when teaching the course «Logic» to applicants for a bachelor of law degree, consider the key methodological concepts and related problems that often arise in the process of philosophical and educational teaching practice in the course «Logic» in the legal sphere. Therefore, following the logical sequence, it should be noted that a detailed scientific and philosophical analysis of the methodology and techniques of teaching logic, which is represented to us by Ukrainian scientists, teachers of the course «Logic», in our opinion, is relevant for higher legal education in Ukraine.

The purpose of the work is to make an extended analysis of the methodological concepts relevant today for teaching the course «Logic» for applicants for higher legal education in Ukraine. Here it is necessary to apply socio-legal, anthropological-cultural and administrative-philosophical methodological approaches. In the complex, such a statement of the goal of logical-philosophical research will provide us with the opportunity to highlight the methodological concepts of teaching logic to applicants for higher education in the specialty «Law».

The methodological basis is scientific-philosophical and educational-legal research on the logic of Ukrainian thinkers of the 21st century: philosophers, lawyers, teachers, in which the methods and methodology of teaching the course «Logic» for applicants for higher education in legal specialties are represented. These works reflect the ideas, positions, methods, and means of teaching the course «Logic» for students that are necessary for our philosophical and educational work. Thanks to their fruitful work, we have the opportunity to carry out a scientific and philosophical search for methodological concepts necessary for teaching the course «Logic» to higher education students.

The scientific novelty of this philosophical and methodological research lies in the fact that we seek to find out the practical benefit of studying the course «Logic» by higher education students of legal specialties. To characterize the practical benefit and significance of the proposed techniques and methodologies and their concepts when teaching this course to students and future lawyers. In this context, we emphasize the active inclusion of higher education students in the work on the logical analysis of the texts of laws and legislative acts in jurisprudence.

Conclusions. The research we conducted has a specific focus on the analysis of methodological concepts in teaching the course «Logic» to applicants for higher education in legal specialties in Ukrainian universities. It demonstrates that the study of logic by law students is a mandatory stage in the development of a future legal specialist or legal scholar, and the latest methodologies should deepen this process and improve its effectiveness.

Logic as a philosophical discipline, as a science of forms of thought, has a long history. Since ancient times, logic was taught in the philosophical schools of ancient Greece and Rome. Graduates of these philosophical schools worked after graduation mainly in the legal and administrative spheres: judges, lawyers, advisors, administrators. Therefore, thanks to their perfect mastery of knowledge in logic, they achieved a «fair» solution to issues and problems in courts and administrative state bodies. Such a tradition of «serving» logical knowledge has occurred in all ages and has reached our time.

Therefore, today philosophical studies on logic are quite valuable, and textbooks on logic written by philosophers and lawyers have several reprints within 3-5 years.

In this regard, the methods and methodology, as well as the methodological concepts of teaching the logic course, have their value for our Ukrainian philosophical and legal science. Today we use the research and textbooks on logic: A. E. Konversky, O. G. Danilyan, O. M. Yurkevich, O. M. Shepetyak, V. S. Blikhar, V. V. Levkulych, O. V. Yarmola and many other scientists-researchers who worked in the field of logic.

After all, thanks to Ukrainian philosophers, lawyers, and teachers, logic in higher educational institutions of our country has been developing since the end of the 20th century and continues its development at the beginning of the 21st century on a par with European higher educational institutions.

Thanks to the successful educational and methodological work of Ukrainian thinkers on logical issues, conducting lectures and seminars on the course «Logic» for lawyers remains interesting for students and relevant for their future legal work. In addition, methodological concepts of logical-philosophical analysis of legal issues related to human freedom and conscience, the implementation of laws and obligations to the state are especially relevant in our turbulent time of Russian aggression against Ukrainians and their state. Significant in this logical-philosophical exploration is the appeal to the logic of international law in general, the logic of the activities of international organizations, in particular the UN. In our opinion, students' analysis of the processes of compliance or violation of the principles of international law, legal norms and rules of interstate coexistence by modern geopolitical players not only forms critical thinking skills, but also additionally stimulates students' interest in studying logic, as it shows the connection between academic knowledge and practice. Actively encouraging students to study legal experience, in our opinion, not only contributes to the formation of a logical culture of a lawyer, but also forms the legal consciousness of a future specialist. For example, the desire for inevitable punishment for the leaders of states that violated these international laws of coexistence, as well as the responsibility of the people who supported their leaders and committed war crimes, is indicative.

In view of this, the methodological concepts of teaching the course «Logic» to applicants for higher legal education in Ukraine, in our opinion, are aimed at influencing the logical and philosophical analytics of students, future lawyers. They will be able to help our lawyers always adhere to legal requirements, norms and rules that combine the best humanistic and democratic traditions of jurisprudence in Europe and the world. In this regard, the presentation of various methodological techniques in the process of teaching the course «Logic» to law students is aimed at revealing the significance of logical thinking in the work of lawyers.

Keywords: logic, methodology, methods, teaching, law, philosophy of freedom, law, logical thinking.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2025 р.

Рецензент: доктор філософських наук, професор **Кислий А. О.**